

דער יידישער טעם-טעם אַ פעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַריזער
ייִדיש-צענטער
מעדעם-ביבליאָטעק

אייר תשע"ד/מ" 2014

יאָר 19, נומער 4 (94)

קעפלער-186¹: ווי אין דער היים

דער נייער פלאנעט, פֿאַרגעשטעלט
דורך אַ קינסטלער לויט די לעצטע
אינפֿאָרמאַציעס פֿון דער „נאַסאַ“.

וואָס מיר קענען דערקענען¹³ ווי חיות...
בקיצור¹⁴ – אַ היימיש אָרט¹⁵!
ס'איז נאָר דאָ אַ קליין חסרונדל¹⁶:
קעפלער-186¹⁷ דרייט זיך אַרום זיין זון
אַזוי, אַז אויף איין זייט איז אייביק¹⁷ טאָג
און אויף דער אַנדערער – אייביק נאַכט.
נו, נאָך אַן ענלעכקייט צו אונדזער וועלט:

מען דאַרף נאָר זיין אויף דער גוטער זייט...

אַן אַנדער שטיקל פֿראָבלעם איז אַז קעפלער-186¹⁸ געפינט זיך 492
ליכטיאָר¹⁸ פֿון דער ערד. דאָס איז אַ ביסל ווייט. אָבער מע קען זיך
טרייסטן אַז אַ ביסל פֿריער האָט מען אַנטדעקט נאָך אַ פֿאַר אַזעלכע
עקזאָפּלאַנעטן און צווישן זיי איינעם, וואָס זעט אויך אויס היימיש
און וואָס טראָגט דעם חנעוודיקן¹⁹ נאָמען „גליזע Cc 667“²⁰. אַט
דער פּלאַנעט איז נאָר 22 ליכטיאָר ווייט! לאָמיר נישט זיין קיין
ביטערע ציבעלעס²¹ און נישט דערמאָנען אַז דאָס ליכט פֿליט 300000
קילאָמעטער אין איין סעקונדע, בעת²² אונדזערע בעסטע קאָסמאָס-שיפֿן
קריכן²³ מיט דער גוואַלדיקער²⁴ גיכקייט פֿון 17,5 קילאָמעטער...
דאָס הייסט, טייערע ליינענערס, אַז אַן ערד נומער 2 האָבן מיר נאָך
נישט ביי דער האַנט. טאָג²⁵ בעסער זיך נישט צו שטאַרק צעקריגן מיט די
שכנים²⁶ און נישט צו פֿיל פֿראָדוצירן אַבי וואָס פֿאַר אַ מיסט²⁷...
און די וואָס גלוסטן²⁸ נאָך דער פֿרעמד און סורפּריזן (מען זאָגט אַז
ס'איז נאָך פֿאַראַן אַזעלכע) מעגן נאָך האָבן האַפֿענונג: צי האָבן דען די
אַמאָליקע נאַוויגאַטאָרן, זוכנדיק אַ געוויסן קאָנטינענט, נישט אַנטדעקט
אומדערואַרטע²⁹ לענדער?

כ'לעב³, די קאָסמאָס-פֿאַנטאַזיע האָט זיך שטאַרק געביטן! אַ מאָל
פֿלעגט זי קערעווען⁴ אירע טעלעסקאָפֿן אויף די גרינע מענטשעלעך און
אַנדערע „אַליענס“, אויף „אָפֿ-אַ“ (אומבאַקאַנטע פֿליענדיקע אַביעקטן)⁴
אַנגעקומענע פֿון מוראדיקע⁵ צי גי-עדנדיקע⁶ וועלטן, אויף מעטאָפֿיזישע
„שוואַרצע לעכער“. היינט צו טאָג גאַפֿן⁷ די אַסטראָנאָמען אויף אַזאַ
מין זאָך ווי קעפלער-186¹. קעפלער-186¹ איז אַן „עקזאָפּלאַנעט“, דאָס
הייסט אַ פּלאַנעט וואָס דרייט זיך אַרום אַן אַנדער שטערן ווי אונדזער
זון. אַט דעם פּלאַנעט האָט לעצטנס אַנטדעקט אַן אינטערנאַציאָנאַלע
גרופּע אַסטראָנאָמען אַנגעפֿירט דורך ד"ר עליזאַ קווינטאַנאַ, וואָס זייער
שליחות⁸ איז צו זוכן אַזעלכע עקזאָפּלאַנעטן אין קאָסמאָס. פֿאַר וואָס
זענען זיי אַזוי ענטוואַסטיש? ווייל קעפלער-186¹ איז גאַנץ ענלעך צו
אונדזער ערד. ער איז אַ קליינער: נאָר 1,1 מאָל אַזוי גרויס ווי אונדזער
פּלאַנעט. דער שטערן איז נישט אַזוי הייס ווי אונדזערער. און דער מהלך⁹
צווישן קעפלער-186¹ און דעם שטערן איז פּונקט¹⁰ ווי עס באַדאַרף צו
זיין: דאָס מיינט אַז אויף קעפלער-186¹ איז נישט צו קאַלט און נישט
צו הייס און דערפֿאַר איז מעגלעך אַז דאָרטן זאָל זיך געפֿינען פֿליסיק¹¹
וואַסער און עס זאָלן אויך לעבן עפעס אַ מין חיות¹². דאָס הייסט חיות

1. Kepler-186f 2. ma foi/my goodness! 3. braquer/point 4. OVNI/UFO 5. MO'YREDIKE terrifiants/terrifying 6. GANE'YDNDIKE paradisiques/paradise-like 7. restant bouche bée/gaze in wonder 8. shlikhes mission 9. MEHALEKH distance 10. exactement/exactly 11. liquide/liquid 12. ... khayes des sortes d'animaux/some form of animal life 13. reconnaître/recognize 14. BEKITSER bref/in short 15. lieu familier, où l'on se sent chez soi/homey spot 16. kheso'rndli petit défaut/little drawback 17. toujours/always 18. années-lumière/light years 19. khe'YNEVDIKN charmant/charming 20. Gliese Cc 667 21. rabat-joie/wet blankets 22. BEYS tandis que/whereas 23. se traînent/creep along 24. formidable 25. alors/so 26. shkheynim voisins/neighbors 27. ordures quelles qu'elles soient/any kind of garbage 28. ont envie de/yearn for 29. inattendus/unexpected.

עלען חדש¹, אַ לאַנגיאַריקע תלמידה² פֿון די ייִדיש־לעקציעס אינעם פֿאַריזער ייִדיש־צענטער, האָט אָנגעשריבן אַן אַרטיקל וועגן דער באַצױנג³ פֿון פֿראַנצױזישע ייִדן צו ייִדן פֿון מיזרח־אײראָפּע און צו ייִדיש. זי שילדערט⁴ די שוועריקייטן וואָס די ייִדיש־שריבער האָבן געהאַט צו גרינדן אַ ייִדישן פּען־קלוב⁵. פּען־קלוב איז אַן אינטערנאַציאָנאַלע שריבער־אַרגאַניזאַציע געגרינדט⁶ אין 1921, וואָס עקזיסטירט ביז הייַנט צו טאָג. די קירצונג „פּען“ שטייט פֿאַר „פּאַפּען – עסייִסטן – נאָוועליסטן“. די מחברטע⁷ אַנאַליזירט דאָ אַן אַרטיקל פֿון בנימין קרעמיע⁸ (1888–1944), אַ פֿראַנצױזישן ליטעראַטור־קריטיקער פֿון ייִדישן אָפּשטאַם.

די גרויסע מיזרח־מערבֿ אומפֿאַרשטייעניש¹⁰

פֿון עלען חדש

בנימין קרעמיע

אין אַן אַרטיקל וואָס איז דערשינען¹¹ אין דער פֿראַנצױזישער צײַטשריפֿט Les Nouvelles littéraires (ליטעראַרישע נייעס) דעם 9טן יולי 1927 האָט דער פֿראַנצױזישער שרייבער בנימין קרעמיע באַריכט¹² וועגן דעם אינטערנאַציאָנאַלן קאָנגרעס פֿון די פּען־קלובן, וואָס איז גראַד פֿאַרגעקומען¹³ אין בריסל¹⁴. ער דערציילט צום ערשטן די געשיכטע פֿון די פּען־קלובן זינט מען האָט זיי געגרינדט מיט אַ פֿאַר יאָר פֿריער און דערנאָך גיט ער איבער¹⁵ די

וועלט־מלחמה און לויט דער אידעע פֿון אַ נאַציאָנאַלער מלוכה¹⁶. עס האָט געדאַרפֿט זײַן איין קלוב אין יעדער מלוכה. אָבער אין וואַרשע האָט דער פּוילישער פּען־קלוב זיך באַשעפֿטיקט נאָר מיט דער ליטעראַטור אויף פּויליש.

ווען די ייִדישע שרייבער האָבן געבעטן, מע זאָל שאַפֿן אַ ייִדישן פּען־קלוב – אַזוי דערציילט דער ייִדישער שרייבער מלך ראָוויטש¹⁷ אין זײַנע זכרונות¹⁸ דאָס מעשה־בוך¹⁹ פֿון מײַן לעבן – זײַנען די טוערס²⁰ פֿון פּען אין לאַנדאָן געווען צעטומלט²¹, ווייל ייִדיש איז נישט געווען די נאַציאָנאַלע שפּראַך פֿון קיין שום²² מלוכה. זיי האָבן געשטעלט פֿראַגעס, וואָס דריקן אויס²³ ווי פֿרעמד איז זיי געווען די געאַגראַפֿיע פֿון ייִדיש : וווּ איז דער צענטער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור ? וואָס פֿאַר אַ לאַנד פֿאַרטרט²⁴ דער שרייבער שלום אַש ? סוף־פֿל־סוף²⁵ האָט מען געפֿונען אַ קאָמפּראָמיס און איינגעשטעלט²⁶ אַ ייִדישן פּען־קלוב אין דער שטאָט ווילנע²⁷, וואָס האָט דעמאָלט געהערט צו פּוילן (זעט ז' 3).

בנימין קרעמיע איז געווען זייער אַ בריליאַנטער שרייבער, קריטיקער און איבערזעצער (פֿון איטאַליעניש), וואָס האָט געשטאַמט פֿון אַ ייִדישער משפּחה²⁸, אַן איינגעזעסענער²⁹ אין דרום־פֿראַנקרייך פֿונעם פֿערצנטן יאָרהונדערט אָן. ער האָט זיך איינגעשטעלט³⁰ פֿאַר שלום צווישן די נאַציעס. שפעטער, בעת³¹ דער דײַטשישער באַזעצונג³², איז ער געווען אין דעם פֿראַנצױזישן ווידערשטאַנד³³. ער איז אומגעקומען³⁴ אין בוכנוואַלד־לאַגער אין 1944. זײַן קאָמענטאַר, פֿול מיט חשד³⁵ קעגן אַ פּלומרשטן³⁶ נאַציאָנאַליזם, ווייזט דאָס ריזיקע³⁷ אומפֿאַרשטייעניש צווישן ייִדן פֿון מערבֿ־און מיזרח־אײראָפּע. די ייִדן פֿון מערבֿ־אײראָפּע האָבן נישט געהאַט קיין גרויסע השגה³⁸ פֿון די פֿיל־קולטורעלע לענדער פֿון מיזרח־אײראָפּע, און אָפּשיטא שוין³⁹ נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה, ווען נייע מלוכות⁴⁰ זײַנען אויפֿגעקומען לויט דעם פּרינציפֿ פֿון נאַציאָנאַליטעטן. פֿראַנצױזישע ייִדן האָבן זיך געפֿילט ווי „ייִדן פֿון דער רעפּובליק“, זיי האָבן אָנערקענט⁴¹ אין אַ מלוכה בלויז דעם ייִדישן בירגער⁴², ווי די פֿראַנצױזישע רעוואָלוציע האָט עס אַ מאָל דעפֿינירט. זיי האָבן ניט געזען זייער ייִדישקייט ווי אַ נאַציאָנאַליטעט (ווי דאָס איז געווען דער פֿאַל אין מיזרח־אײראָפּע), נאָר ווי אַ רעליגיע. און זיי האָבן נישט געהאַט קיין השגה פֿון אַ שפּראַך און אַ קולטור אָן שטח⁴³.

וויכטיקסטע געשעענישן פֿונעם בריסעלער קאָנגרעס. דאָרטן, זאָגט ער, איז אויפֿגעקומען אַ שוועריקייט : אַזוי ווי די פּען־קלוב־באַוועגונג⁴⁴ האָט אַריינגענומען די קלענערע נייע לענדער וואָס זײַנען אַנטשטאַנען⁴⁵ נאָך דער וועלט־מלחמה⁴⁶, האָט עס געפֿירט צו נאַציאָנאַליסטישע פֿאַדערונגען⁴⁷. ווי אַ בײַשפּיל גיט ער אָן אַז אַ ייִדישער דעלעגאַט האָט געבעטן מע זאָל אין וואַרשע⁴⁸ שאַפֿן אַ ייִדישן פּען־קלוב לעבן דעם פּוילישן. אָבער עס איז „געשען אַ נס⁴⁹“, פֿרייט זיך דער מחבר⁵⁰, מען האָט בלויז געדאַרפֿט דערמאַנען די דעפֿיניציע פֿון די פּען־קלובן (אַז אין יעדן לאַנד קען זיך געפֿינען נאָר איין פּען־קלוב), און עס איז געווען גענוג. מען האָט איינשטימיק⁵¹ באַשלאָסן אַז אין דער פּוילישער הויפטשטאָט וואַרשע מעג זײַן בלויז איין איינציקער פּען־קלוב פֿאַר ייִדישע און פּוילישע שרייבער אין איינעם⁵². באַשנימפּערלעך⁵³ האָט בנימין קרעמיע, אַ קלוגער, ראַפֿינירטער אינטעליגענט, אַ פֿאַרשטייער⁵⁴ פֿון דער העכסטער קולטור, לחלוטין נישט⁵⁵ פֿאַרשטאַנען וואָס עס פּאַסירט. פּען־אינטערנאַציאָנאַל איז געגרינדט געוואָרן נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה ווי אַ וועלט־אַרגאַניזאַציע, אומאָפּהענגיק⁵⁶ פֿון אידעאָלאָגיעס און פּאָליטישע פֿאַרשיידנקייטן. דער געדאַנק איז געווען צו שטיצן שלום⁵⁷ אויף דער וועלט דורך באַצױנגען צווישן שרייבער פֿון פֿאַרשיידענע לענדער, באַזונדערש פֿון די אַמאָליקע שוואַים⁵⁸־לענדער. די אַרגאַניזאַציע איז געפֿורעמט געוואָרן לויט⁵⁹ דער צעטיילונג פֿון אײראָפּע נאָך דער

1. khodosh Hélène Khodoss 2. TALMIDE étudiante/student fem. 3. relation 4. MIZREKh orientale/Eastern 5. décrit/describes 6. P.E.N.-Club 7. fondé/founded 8. MEKha'BERTE auteure/author fem. 9. Benjamin Crémieux 10. MIZREKh-MAYREV... malentendu est-ouest/East-West misunderstanding 11. paru/appeared 12. a rendu compte de/reported on 13. venait d'avoir lieu/had just taken place 14. Bruxelles/Brussels 15. rapporte/tells 16. mouvement/movement 17. sont nés/came into being 18. MILKHOME guerre/war 19. revendications/demands 20. Varsovie/Warsaw 21. NES miracle 22. MEKHABER auteur/author 23. à l'unanimité/unanimously 24. ensemble/together 25. évidemment/clearly 26. représentant/representative 27. LAKHLUTN ... absolument pas/nothing at all 28. indépendant/independent 29. SHOLEM paix/peace 30. SONIM ennemis/enemy, sing. 31. selon/according to 32. ... MELUKHE État-nation/nation-state 33. MEYLEKH Ravitch 34. ZIKHROYNES mémoires/memoirs 35. MAYSE ... livre de contes/story book 36. responsables/leaders 37. déconcertés/confused 38. aucun/any 39. experiment/express 40. représente/is represented by 41. SOFKL-SOF enfin/at last 42. établi/established 43. Vilnius 44. MISHPOKHE famille/family 45. installé/settled 46. DOREM sud/south 47. a pris fait et cause/spoke out for 48. BEYS pendant/during 49. occupation 50. résistance 51. a péri/died 52. khshad suspicion 53. KLO'YMERSHTN prétendu/supposed 54. énorme/huge 55. HASOGE conception 56. APWHITE ... d'autant plus/all the more 57. MELUKHES pays/countries 58. reconnu/recognized 59. YEKHl'DISHN ... citoyen en tant qu'individu/individual citizen 60. shETEKH territoire/territory.

דער יידישער פען-קלוב¹

סוף² יאר 1927, נאך לאנגע באַמינונגען³ און דיסקוסיעס (זעט אַרטיקל אויף ז' 2) איז סוף-כל-סוף⁴ געשאַפֿן געוואָרן אַ ייִדיש-אַפֿטייל⁵ פֿון פען-קלוב. פֿאַר וואָס איז דאָס געווען אזוי וויכטיק פֿאַר ייִדישע שרייבער צו האָבן אַן אייגענע רעפּרעזענטאַנץ ביי דעם אינטערנאַציאָנאַלן „פען“? עס זינען דאָ צוויי הויפּט-סיבות⁶. ערשטנס, איז דאָס געווען אַ וויכטיקער שטאַפֿל⁷ אין דער אַנערקענונג פֿון דער ייִדישער שפּראַך און ליטעראַטור. מע דאַרף ניט פֿאַרגעסן אַז אין יאָר 1927 האָבן זיך נאָך געפֿונען אַ סך מענטשן, אַפֿילו⁸ אין די אינטעלעקטועלע קרייזן אין אייראָפּע און אַמעריקע, וואָס האָבן אָדער קיין מאָל ניט געהערט אַז ייִדישע ליטעראַטור עקסיסטירט, אָדער האָבן באַטראַכט ייִדיש ווי אַ „זשאַראָן“, אַ מין פֿאַרדאַרבן¹⁰ דייַטש וואָס איז ניט קיין אמתע¹¹ שפּראַך. אַן אייגענער אַפֿטייל ביים פען-קלוב (וואָס איז דעמאָלט געווען אַ וויכטיקע אינטערנאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציע מיט אַ גרויסן פּרעסטיזש און אינפֿלוס¹²) איז אויב אזוי געווען אַ בולטער סימן¹³ אַז ייִדיש האָט אַ ליטעראַטור ווי אַלע אַנדערע שפּראַכן.

באַציונגען¹⁴ מיט פּוילישע שרייבער

די צווייטע סיבה איז געווען אַז דער פּוילישער פען-קלוב פֿלעגט ניט נעמען אין אַכט¹⁵ קיין פּוילישע ייִדיש-שרייבער : אין מאַרץ 1927 צום ביישפּיל, איז פֿאַרגעקומען אין וואַרשע אַ באַגעגעניש מיטן דייַטשישן שרייבער טאַמאַס מאַן, אויף וועלכער מע האָט פֿאַרבעטן נאָר פּויליש-שרייבנדיקע מחברים¹⁶. ייִדיש-שרייבער האָבן דעמאָלט אַנגעשריבן אַן אָפּענעם בריוו צו טאַמאַס מאַנען, וואָס האָט שפּעטער צוגעגעבן אַז דאָס איגנאַרירן ייִדישע שרייבער איז געווען דער שוואַכסטער פּונקט פֿונעם גאַנצן באַזוך.

מע דאַרף זאָגן אַז אַפֿילו נאָך דעם ווי מע האָט געשאַפֿן דעם ייִדישן אַפֿטייל פֿונעם פען-קלוב, האָט זיך די באַציונג פֿון די פּוילישע מחברים צו די ייִדישע ניט קיין סך פֿאַרבעסערט. איין אויסנאַם¹⁷ איז געווען אַ באַנקעט פֿאַר שלום¹⁸ אַשן, וואָס דער פּוילישער פען-קלוב האָט אָרגאַניזירט אין וואַרשע דעם 29סטן סעפטעמבער 1928. שלום אַש (וואָס איז אויך געווען אַן ערן-מיטגליד¹⁹ פֿונעם אַלגעמיינעם „פען“), איז דעמאָלט געווען אַ וועלט באַקאַנטער שרייבער, אויך צווישן דעם

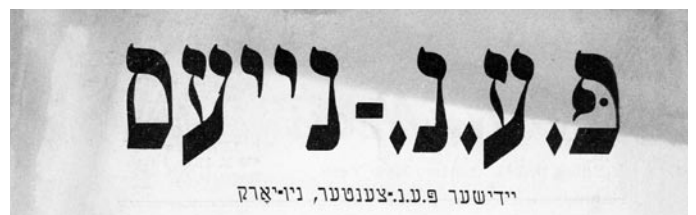
פּויליש-רעדנדיקן עולם²⁰, און אויפֿן באַנקעט זענען געקומען אַ סך פּוילישע שרייבער און קולטור-טוער²¹.

ווילנע, וואַרשע, ניו-יאָרק

כאַטש²² דאָס רובֿ²³ ייִדישע שרייבער האָבן דעמאָלט געווינט אין וואַרשע (דאַרטן האָט זיך אויך געפֿונען דער באַרימטער ייִדישער ליטעראַטור-און זשורנאַליסטן-פֿאַראייניג²⁴ אויף דער גאַס טלאָמאַצקע נומער 13), האָט מען דאַרטן ניט געקענט באַזעצן²⁵ דעם ייִדישן פען-קלוב, ווייל אין וואַרשע האָט זיך שוין געפֿונען דער פּוילישער פען-אַפֿטייל. האָט מען באַשטימט אַן אַנדער וויכטיקע שטאַט פֿאַר דער ייִדישער ליטעראַטור – ווילנע (דעמאָלט – אין פּוילן). פֿאַרן פּרעזידענט פֿונעם אַפֿטייל האָט מען אויסגעקליבן שלום אַשן. פֿון די דריי וויצע-פֿאַרזיצערס²⁶ האָט נאָר איינער געווינט אין ווילנע – דער שרייבער און לינגוויסט זלמן²⁷ רייזען (ברודער פֿונעם פּאָעט אַברהם²⁸ רייזען און פֿון דער דיכטערין שרה²⁹ רייזען). זיין אייגענע דירה³⁰ אין ווילנע איז געוואָרן דער אַדרעס פֿונעם ייִדישן פען-קלוב (וואָס ווייזט אַן אויף די באַגרענעצטע³¹ פֿינאַנציעלע מיטלען פֿון ייִדישע שרייבער פֿון יענער צייט). די צוויי אַנדערע וויצע-פֿאַרזיצער – דער פּאָעט זוסמאַן סעגאַלאָוויטש און דער דראַמאַטורג דוד³² פינסקי – האָבן געווינט אין וואַרשע און אין ניו-יאָרק. אין די צוויי שטעט האָבן זיך געפֿונען די פּיליאַלן³³ פֿונעם ייִדישן פען-קלוב,

[סוף ז' 8]

די „פ.ע.נ.-נייעס“ און דאָס בוך „וואַלדיקס“ פֿון אַברהם סוצקעווער אַרויסגעגעבן דורכן פען-קלוב אין ווילנע אין 1940.

P.E.N. NEWS

OF THE YIDDISH P.E.N. CLUB

פ.ע.נ. = נייעס

פֿון דעם ייִדישן פען-קלוב אין ווילנע

VILNO, MARCH

1929

ווילנע, מערץ

1. P.E.N.-Club 2. soF fin/end 3. efforts 4. soFKL-soF finalement/at last 5. section 6. ... SIBES raisons majeures/main reasons 7. étape/step 8. reconnaissance/recognition 9. AFILÉ même/even 10. corrompu/corrupted 11. E'MESE véritable/real 12. influence 13. BO'YLETET SI-MEN signe évident/clear sign 14. relations 15. prendre en compte/take into consideration 16. MEKHABRIM auteurs/authors 17. exception 18. SHOLEM 19. membre d'honneur/honorary member 20. OYLEM public 21. acteurs de la vie culturelle/leaders 22. bien que/although 23. ... ROV la plupart/most 24. union 25. installer/install 26. vice-présidents 27. ZALMEN 28. AVRO'M 29. SORE 30. DIRE appartement/apartment 31. limités/limited 32. DOVID 33. succursales/branches

אַ טייל פֿון דער מאַמעס פֿעטערס (בילד פֿון 1942).

די זיבן פֿעטערס אירע¹ פֿון אַסטריד רוף²

מיין מאַמע האָט געהאַט זיבן פֿעטערס
זיבן פֿעטערס האָט זי געהאַט
פֿון זיי האָט זי אַזוי פֿיל דערציילט
אַז איך גלויב כמעט³ זיי זענען מינע געווען !

די זיבן פֿעטערס אירע

אַט די. אַ שטאַם⁴. אַ בוים. אַ ייִחוס-בריוו⁵
זיי שוועבן⁶ איבער מיין לאַנדשאַפֿט⁷
זיי באַוווּנען מינע חלומות⁸
זיי רופֿן פֿון דער ווינטנס

די זיבן פֿעטערס אירע

זיי רעדן נישט קיין ייִדיש
זיי רעדן נישט קיין ענגליש, נישט קיין פֿראַנצייזיש
דניטש רעדן זיי, און דניטש שרייבן זיי
און לייענען, און טראַכטן, און טרוימען⁹, און ליידן.

די זיבן פֿעטערס אירע

דניטש איז זייער שפראַך, אַ זיסע, אַ באַליבטע
אַבער זייער לשון¹⁰ איז פֿאַרפֿלאַנצט¹¹ מיט אַנדערע פֿרוכטן
מיט משפּחה¹² און צרות¹³
מיט פרנסה¹⁴ און עדות¹⁵
מיט מציאות¹⁶ און מציאות¹⁷

די זיבן פֿעטערס אירע

דער צווייטער איז געווען דער שענסטער
דער פֿערטער איז געווען דער פֿרימסטער¹⁸
דער פֿינפטער איז געווען אַ סוחר¹⁹
און דער זעקסטער איז געפֿאַרן קיין אַמעריקע

די זיבן פֿעטערס אירע

דער דריטער האָט געשפּילט אין קאַרטן²⁰
דער לעצטער האָט געוואַלט ווערן אַ מחבר²¹
דער פֿרימסטער האָט געהאַנדלט מיט גאַלד
און אויף דער חתונה²² פֿונעם ערשטן האָט מיין מאַמע אַ ליד געזונגען

די זיבן פֿעטערס אירע

איך האָב אויך געהאַט אַ פֿעטער
זיין ירושה²³ איז אַ ווערטערבוך²⁴
ער האָט די ווערטער געשעצט²⁵ : דייטש פֿראַנצייזיש, פֿראַנצייזיש דייטש
די בלעטער זענען אַפּגעניצט²⁶, פֿונעם פֿינגער, פֿונעם אויג

טראַכט איך וועגן מיין פֿעטער,
זע איך אַ געשטאַלט²⁷, אַ שטוב, אַ שוועל²⁸
טראַכט איך וועגן די זיבן פֿעטערס אירע
פֿיל איך אירע צערטלעכע²⁹ הענט, הער איך איר האַרציק קול³⁰

די זיבן פֿעטערס אירע.

1. Ses sept oncles/Her Seven Uncles 2. Astrid Ruff 3. KIMA'T presque/almost 4. souche/stem, lineage 5. YIKHES-... arbre généalogique/family tree 6. planent/hover 7. paysage/landscape 8. kHALOYMES rêves/dreams, *sing.* KHOLEM 9. rêvent/dream 10. LOSHN langue/language 11. planté/sown 12. MISHPOKHE famille/family 13. TSORES soucis/cares 14. PARNOSE gagne-pain/livelihood 15. EYDES témoignages/testimony 16. METSIES aubaines/lucky finds 17. MITSVES bonnes actions/good deeds 18. le plus pieux/most observant 19. SOYKHER commerçant/merchant 20. cartes/cards 21. MEKHABER auteur/author 22. kha'SENE mariage/wedding 23. YERUSHE héritage 24. dictionnaire/dictionary 25. accordait de la valeur/valued 26. usés/worn 27. image 28. seuil/doorstep 29. tendres/affectionate 30. KOL voix/voice.

די באַשאַפֿונג פֿון דער וועלט

די באַשאַפֿונג פֿון חוהן אויף אַ מאַזאַיק פֿון 11טן י"ה.

אין שניכות מיט² דער טעמע „וועלט“ (זעט זייט 6) האָבן מיר דאָ אויסגעשריבן די שטאַפֿלעך³ פֿון דער וועלט-באַשאַפֿונג לויט⁴ דער ייִדישער טראַדיציע, וואָס ווערט איבערגעגעבן אינעם ספֿר בראשית⁵. אָבער וואָס איז געשען?! אַ שדל⁶ האָט אַלץ איבערגעשטעלט⁷ און מע ווייסט מער ניט וואָס איז באַשאַפֿן געוואָרן פֿריער און וואָס שפעטער. איז⁸ העלפֿט צוריקשטעלן דעם סדר⁹ און באַשטימט¹⁰, וואָס איז פֿאַרגעקומען יעדן טאָג פֿון דער באַשאַפֿונג.

1. דעם ערשטן טאָג איז געוואָרן די ערד, דאָס גראַז, די קרייטעכצער¹¹ און די ביימער.
2. דעם צווייטן טאָג האָט זיך גאָט אָפֿגערוט¹².
3. דעם דריטן טאָג האָט גאָט באַשאַפֿן דעם הימל.
4. דעם פֿערטן טאָג האָט גאָט באַשאַפֿן די זון, די לבנה¹³ און די שטערן.
5. דעם פינפטן טאָג האָט גאָט באַשאַפֿן בהמות¹⁴, חיות¹⁵, שרצים¹⁶ און דעם מענטשן.
6. דעם זעקסטן טאָג זענען באַשאַפֿן געוואָרן פֿיש און פֿייגל.
7. דעם זיבעטן טאָג האָט גאָט געזאָגט: זאָל ווערן ליכט.

[ענטפֿער אויף ד' 8]

אַ שפּיל מיט פֿאַרגלייכן¹

געפֿינט די ריכטיקע ייִדישע אויסדרוקן¹⁸.

[ענטפֿער אויף ד' 8]

1. שוואַרץ ווי	א. די וועלט
2. זיס ווי	ב. טייג ²²
3. ביטער ווי	ג. די וואַנט
4. זויער ¹⁹ ווי	ד. האַניק
5. ווייך ווי	ה. אַ קאָטשערע ²³
6. טויב ²⁰ ווי	ו. פֿעפֿער ²⁴
7. אַליין ווי	ז. אַ פֿינגער
8. טרוקן ווי	ח. עסיק ²⁵
9. קרום ²¹ ווי	ט. סמאַלע ²⁶
10. גוט ווי	י. גאַל ²⁷

עס זיינען דאָ אַ סך אנדערע פֿאַרגלייכן – בילדערישע²⁸ און פֿול מיט פֿאַנטאַזיע, ווי „שיין ווי די לבנה“, „מיאוס²⁹ ווי דער מלאך-המוות³⁰“, „לאַנג ווי דער ייִדישער גלות³¹...“ אויב איר קענט אַזעלכע פֿינע אויסדרוקן, זייט אַזוי גוט און שרייבט אונדז און מיר וועלן אָפֿדרוקן די שענסטע. מיר וואַרטן אומגעדולדיק!

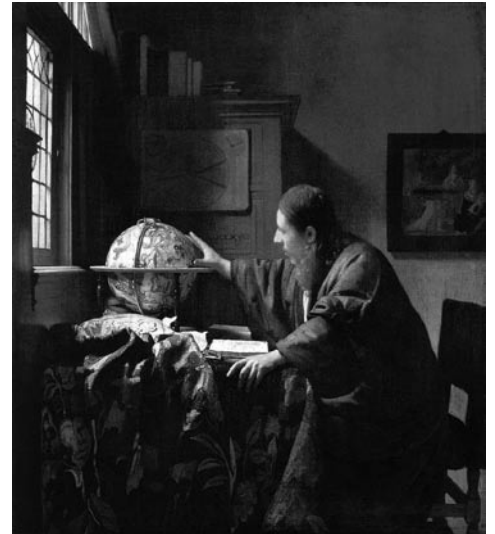
1. création 2. ... shaykhes... en rapport avec/in relation to 3. étapes/stages 4. selon/according to 5. SEYFER BREYSHIS Genèse/Genesis 6. shedl diabolin/imp 7. déplacé/moved around 8. alors/so 9. ... SEYDER remettre dans l'ordre/put in order 10. indiquez/determine 11. herbes, plantes/herbs, plants 12. s'est reposé/rested 13. LEVONE lune/moon 14. BEHEYMES bétail/cattle 15. KHAYES animaux (sauvages)/(wild) animals 16. SHROTSIM reptiles, insectes rampants/reptiles, creeping insects 17. comparaisons/comparisons 18. expressions 19. acide/sour 20. sourd/deaf 21. tordu/crooked 22. pâte/dough 23. tisonnier/poker 24. poivre/pepper 25. vinaigre/vinegar 26. goudron/tar 27. bile/gall 28. imagés/here colorful 29. MIES laid/ugly 30. MALEKH-HAMOVES ange de la mort/Angel of Death 31. GOLES exil/exile.

שפּריכווערטער¹

- די וועלט איז גרויס און ס'איז זיך ניטאָ וווּ אַהינצוטאָן².
- די וועלט איז קליין, אַלע באַגעגענען זיך.
- די וועלט איז ווי אַ לייטער³, אַרויף גייט איינער, אַראָפּ דער צווייטער.
- אַ האַלבע וועלט לעבט ווי שררות⁴, די אַנדערע לעבט אין צרות⁵.
- ניט מיט שעלטן⁶ און ניט מיט לאַכן קען מען די וועלט איבערמאַכן⁷.
- אַז די וועלט זאָגט זאָל מען גלייבן.
- מיר מוזן נאַכטאָן⁸ די וועלט, ניט די וועלט אונדז.
- פֿאַר אַ פּעקל־מאַכער⁹ איז אַ פֿינצטערע נאַכט אַ ליכטיקע וועלט.

1. proverbes/proverbs 2. se réfugier/to find refuge 3. échelle/ladder 4. SRORES princes 5. TSORES malheurs/hardship 6. maudir/cursing 7. changer/change 8. imiter, faire comme/imitate, do like 9. contrebandier/smuggler.

„דער אַסטראָנאָם“, בילד פֿון יאהאַנעס ווערמער (1668).

ער רעדט (גלאַט) אין דער וועלט אַריין : ער רעדט נאַרישקייטן²⁶. זיי זענען אויסגעפֿאַרן/זיי האָבן אויסגעוואַנדערט אַ וועלט : זיי זיינען געווען אומעטום.

אויף וואָס די וועלט שטייט : מיט אַלע כּוחות²⁷, מיטן גאַנצן האַרצן; צום ביישפּיל : דער זינגער האָט געזונגען אויף וואָס די וועלט שטייט; דער אַטלעט איז געלאָפֿן אויף וואָס די וועלט שטייט.

אינגלייגן וועלטן : טאָן אַלץ וואָס איז נאָר מעגלעך; די מאַמע האָט אינגעלייגט וועלטן צוליב איר קינד.

און וואָס שרייט מען ווען מע הערט אַז ס'איז געשען אַן אומגליק ? – ס'איז עק וועלט/ס'איז אויס וועלט/ס'איז אַ פֿינצטערע וועלט ! און פֿאַרקערט, אַן אויסרוף וועגן אַ שטיקל גוטע נייעס : אַ ליכטיקע וועלט !

מע קען זאָגן : אַ וועלט מיט... ווען מע מיינט „זייער אַ סך“ (אַ וועלט מיט פֿאַרגעניגנס, אַ וועלט מיט מענטשן).

אַבער אַ וועלט מיט וועלטלעך ! דריקט אויס אַ פֿאַרווונדערונג²⁸ אַז אַלץ קען פֿאַסירן, אַלץ קען מען געפֿינען אויף דער וועלט.

גוט/ווייל ווי די וועלט מיינט „גאָר גוט“ (וואָס קען אויסזען אַ ביסל מאַדנע²⁹ ווען מע קוקט אויף אונדזער וועלט).

הפֿקר³⁰ אַ וועלט דריקט אויס אַ געפֿיל פֿון פֿאַרצווייפֿלונג³¹ אַז ס'איז ניטאָ קיין מאַראַל, קיין געזעץ, קיין האַפֿענונג.

עטלעכע ווערטער געבויט מיטן וואָרט וועלט :

דער וועלטבאַנעם³² = דער אַפֿן³³ ווי מע קוקט אויף דער וועלט.

לויט דער טראַדיציע איז דער אָנהייב פֿון דער וועלט דער

וועלטבאַשאַף³⁴ און איר סוף³⁵ איז דער וועלט־אונטערגאַנג³⁶.

די אונטערוועלט = די קרימינעלע וועלט.

דער פּרעפֿיקס וועלט־ מיינט עפעס וואָס נעמט אַריין אַדער איז גילטיק³⁷

אין אַלע שפּראַכן רעדט מען וועגן דער וועלט – ווי גרויס זי איז, ווי פֿאַרשיידנאַרטיק¹ זי איז, ווי שייך זי קען זיין, און אַ מאָל ווי אומיושרדיק² זי איז. ווי מען ווייס אָבער זיינען דאָ צוויי וועלטן – די וועלט³ און יענע וועלט⁴. די וועלט איז דאָס לעבן דאָ אויף דער ערד. יענע וועלט מיינט דאָרטן וווּ מיר גייען נאָכן טויט. אויף לשון־קודש⁵ הייסט עס עולם־הזה⁶ און עולם־הבא⁷. די וועלט ווערט אויך גערופֿן עולם־השקר⁸ (די וועלט פֿון ליגנס) אַדער עולם־הדימיון⁹ (די וועלט פֿון פֿאַנטאַזיע). עולם־האמת¹⁰ (די אמתע¹¹ וועלט) איז דווקא¹² די, וואָס וועט קומען. מען זאָגט אַז דער רשע¹³ קריגט זיין שכר¹⁴ אויף דער וועלט, דער צדיק¹⁵ אויף יענער וועלט. דערפֿאַר זיינען דאָ אַזוי פֿיל אַרעמע צדיקים און אַזוי פֿיל רשעים וואָס געניסן¹⁶ פֿון אַל דאָס גוטס. צו זאָגן אַז אַ מענטש געפֿינט זיך אין אַ שווערן מצב¹⁷ קען מען זיך אויסדריקן : עס גייט אים ווי אַ צדיק אויף דער וועלט אַדער עס גייט אים ווי אַ רשע אויף יענער וועלט. אין ביידע פֿאַלן איז עס אַ טרויעריקע באַמערקונג.

אויך יצחק־לייבוש פרץ¹⁸ אין זיין גרויסער פּאָעמע מאַנעש גיט אונדז אַ פעסימיסטישן קוק אויף דער וועלט :

די וועלט איז אַ ים¹⁹

ברייט אָן אַ שיעור²⁰,

די פֿיש זיינען מיר,

דער פֿישער איז ס'ם²¹.

אַ פֿאַר אידיאַמאַטישע אויסדרוקן מיטן וואָרט וועלט :

די וועלט איז אים ווייניק : ווערט געזאָגט אויף אַ מענטש וואָס איז זשעדנע²², וואָס וויל אַלץ פֿאַר זיך.

ער איז איינער אין דער וועלט : ער איז אַ מענטש אַן אויסנאָם²³, אַ פּראַכט²⁴, אַן אַנטיק²⁵.

[סוף ז' 8]

1. varié/varied 2. u'MYOYSHERDIK injuste/unjust 3. DI' VELT le monde d'ici-bas/this world 4. l'au-delà/the hereafter 5. Loshn-KOYDESH "langue du sacré", hébreu/holy tongue 6. OYLEM-HAZE le monde d'ici-bas/this world 7. OYLEM-HABE le monde à venir, l'au-delà/the world to come 8. OYLEM-HASHEKER le monde du mensonge/the world of lies 9. OYLEM-HADIMYEN monde de l'imaginaire/world of the imagination 10. OYLEM HOEMES monde de la vérité, l'au-delà/world of truth, the hereafter 11. E'MESE vrai/true 12. DAFKE précisément/precisely 13. ROSHE méchant/wicked, plur. reshoyim 14. SKHAR récompense/reward 15. TSADIK juste/righteous 16. jouissent/enjoy 17. MATSEV situation 18. Yitskhok-Leybush Peretz 19. YAM mer/sea 20. ... shir sans mesure/without limits 21. SAM Satan 22. cupide/greedy 23. exception 24. merveille/wonder 25. merveille/wonder 26. bêtises/nonsense 27. KOYKHES forces/strength, sing. KOYEKH 28. émerveillement/sense of wonder 29. étrange/strange 30. HEFKER à l'abandon/abandoned 31. désespoir/despair 32. conception du monde/world view 33. OYFN manière/way 34. Création 35. SOF fin/end 36. fin du monde/end of the world 37. valable/valid

די וועלט און יענע וועלט¹ – פֿיר לידער

אין שנכות² מיט דער טעמע „וועלט“ (זעט ז' 6) האָבן מיר אויסגעקליבן פֿיר לידער – צוויי אַנאָנימע (אָ „פֿילאָסאָפֿיש“ לידעלע און אַ טרינקליד³) און צוויי אָנגעשריבענע דורך באַקאַנטע ייִדישע פּאָעטן, אַבֿרהם רייזען⁴ (1876–1953) און יוסף ראָלניק⁵ (1879–1955). זיי האָבן ביידע געשטאַמט⁶ פֿון מיזרח־אַיראָפּע און האָבן זיך באַזעצט⁸ אין דער „נייער וועלט“ – אין אַמעריקע (ניו־יאָרק).

איך און די וועלט
פֿון אַבֿרהם רייזען

ווען די גאַנצע וועלט וואָלט לינדן⁹,
מיר אַליין זאָל גוט זיין בלויז¹⁰,
וואָלט איך דאָן די וועלט די גאַנצע
אַינגעלאָדן¹¹ אין מיין הויז.

איך וואָלט טרייסטן¹² איר און צערטלען¹³,
און געזאַגט – ניט זאָרג זיך¹⁴, וועלט,
ביז זי וואָלט צו זיך געקומען¹⁵,
און זיך אויף די פֿיס געשטעלט¹⁶.

ווען די וועלט געווען וואָלט גליקלעך,
איך אַליין בלויז פֿול מיט לייד¹⁷,
וואָלט איך דאָן צו איר געקומען
און געפֿאָדערט¹⁸ – גיב מיר פֿרייד¹⁹.

אַבער אַז מיר ביידע לינדן,
סיי די וועלט, סיי²⁰ איך אַליין –
האַט די וועלט ניט וווּ צו קומען
און איך האָב ניט וווּ צו גיין...

פֿרעגט די וועלט אָן אַלטע קשיא²¹
פֿאַלקסליד

פֿרעגט די וועלט אָן אַלטע קשיא :
טראַלאַ־טראַדיר־יר־ראָם ?
ענטפֿערט מען : טראַדיר־יר־ראָם,
אוי, אוי, טראַדיר־יר־ראָם !
און אַז מע וויל, קען מען דאָך זאָגן : טריי־דים !
בלייבט דאָך ווידער די אַלטע קשיא,
טראַלאַ־טראַדיר־יר־ראָם !

יוסף ראָלניק

פֿון יוסף ראָלניק

מיט אַ האַלבער וועלט צעקריגט זיך²²,
מיט אַ צווייטער זיך צעפֿעכט²³ ;
זיך איך איצט אַליין אין צימער :
ווער פֿון אונדז איז אומגערעכט²⁴ ?

דאָ געזאַגט וואָס מע באַדאַרף ניט,
דאָרטן עפעס ניט דערזאַגט²⁵ ;
און אַ גאַנצע וועלט איז שונאים²⁶,
יעדער שטויסט²⁷ און יעדער יאַגט²⁸.

וועלט דו שיינע, וועלט דו ווילע²⁹ !
עס פֿאַרדריסט³⁰ – מען מוז צעגייין³¹ ;
איך וועל קיין מאָל דיר געפֿעלן³²,
דו מיך – קיין מאָל ניט פֿאַרשטיין.

ס'איז ניטאָ קיין נעכטן³³
אַנאַנים

ס'איז ניטאָ קיין נעכטן,
ס'איז ניטאָ דער מאָרגן ;
ס'איז נאָר דאָ אַ ביסעלע היינט,
שטערט אים ניט³⁴ מיט זאָרגן.

כאַפט אַרײַן אַ שנעפּסל³⁵,
פּל־זמן³⁶ איר זענט ביים לעבן³⁷ ;
אַם־ירצה־השם³⁸ אויף יענער וועלט
וועט מען איך נישט געבן !

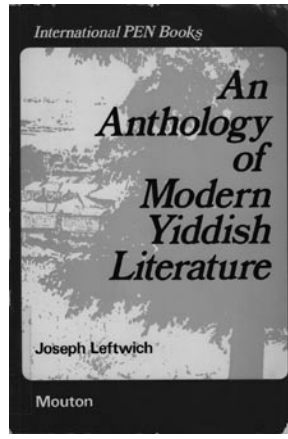

אַבֿרהם רייזען

1. le monde d'ici-bas et l'autre monde/this world and the world to come 2. shaykhes rapport/relation 3. chanson à boire/drinking song 4. AVROM Reyzen 5. YOYSEF Rolnik 6. étaient originaires/came from 7. MIZREKH orientale/Eastern 8. se sont installés/settled 9. souffrir/were suffering 10. גוט זיין אַליין זאָל זיין גוט et que moi seul je me sentais bien/I alone was feeling good 11. alors je l'inviterais/then I would invite her 12. je consolerais/I would console 13. caresserais/would caress 14. ne t'inquiète pas/don't worry 15. repris ses esprits/came to herself 16. remis sur pied/got back on her feet 17. souffrance/pain 18. réclamé/demanded 19. joie/joy 20. tous deux/both 21. KASHE question 22. brouillé/quarreled 23. me suis battu à l'épée/crossed swords with 24. a tort/is wrong 25. n'ai pas dit/left unsaid 26. SONIM ennemis/enemies 27. repousse/pushes 28. chasse/chases 29. גוטע 30. ça me chagrine/I'm saddened 31. [זיך] צעגייין [se] séparer/to part 32. te plaire/please you 33. hier/yesterday 34. ne le perturbez pas/don't spoil it 35. prenez vite un petit verre/grab a little drink 36. KOLZMA'N pendant que/as long as 37. en vie/alive 38. MIRTSEHEM ici si ça se trouve/here: who knows?

34. participé/took part 35. bulletin/newsletter 36. ... IKER surtout/mainly 37. subventionnait/supported 38. kHAIM 39. roKHL 40. MOYSHE 41. BEHESKEM en accord/in agreement 42. développer/develop 43. Pan Tadeusz 44. a paru/was published 45. décerné des prix/awarded prizes 46. shLOYME 47. MILKHOME guerre/war 48. BESHa's pendant/during 49. ARN 50. éditions 51. YISROEL 52. YITSKHOK 53. réalisations/accomplishments 54. International P.E.N. Books : An Anthology of Modern Yiddish Literature, compiled and edited by Joseph Leftwich, Mouton, The Hague-Paris 55. YOYSEF.

פון מיכאיל שאלאָכאָוס שטילן דאָן (ײדיש דורך שלמה⁴⁶ שיינבערג) און פון אלט־גרעקיש האַמערס אָדיסיי (ײדיש דורך מ. ל. פעטשעניק).

נאָך דער מלחמה⁴⁷ בשעת⁴⁸ און נאָך דער מלחמה איז די ניו־יאָרקער סעקציע פֿונעם ײִדישן פּען־קלוב ווייטער געווען אַקטיוו אונטער דער אָנפֿירונג פֿונעם פּאָעט אַהרן⁴⁹ גלאָנץ־לעייעלעס.

וואָס האָט געשטימט מיטן אינטערנאַציאָנאַלן כאַראַקטער פֿון דער ײִדישער ליטעראַטור. דער ײִדישער פּען־קלוב האָט זיך באַטייליקט³⁴ אין די אַלגעמיינע פּען־קאָנגרעסן, פֿלעגט פֿון מאָל צו מאָל אַרויסגעבן אַ בלעטל³⁵ פ.ע.ג.־נייעס און האָט דער עיקר³⁶ געשטיצט³⁷ ײִדישע שרײַבער.

[ענטפֿערס אויף שפּילן פֿון ד' 5]

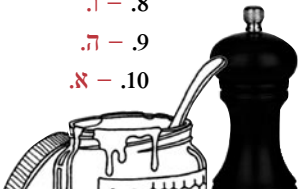
ענטפֿערס אויפֿן באַשאַפֿונג־שפּיל

- 1. - 2.
- 2. - 3.
- 3. - 4.
- 4. - 7.
- 5. - 1.
- 6. - 7.
- 7. - 8.
- 8. - 9.
- 9. - 10.

ענטפֿערס אויפֿן פֿאַרגלעכ־שפּיל

- 1. - 5.
- 2. - 7.
- 3. - 9.
- 4. - 10.
- 5. - 6.
- 7. - 8.
- 8. - 9.
- 9. - 10.

דער ײִדישער טעם־טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ײִדיש־לערנערס

דער ײִדישער טעם־טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דעם פּאַריזער ײִדיש־צענטער – מעדעם־ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט אַקווילע, יצחק, מאַרי, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי, שרון.

YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
29 rue du Château-d'Eau
75010 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com

מע קען אויך לייענען דעם ײִדישן טעם־טעם
www.yiddishweb.com אױפֿן אינטערנעץ :
פּרייז : 2,50 אַיראָס און 2,50 אַיראָס

ביכער אַרויסגעגעבענע מיט דער הילף פֿונעם פּען־קלוב פֿלעגן דאָרטן דערשיינען ביז אין די 1970ער יאָרן.

אויך אין פֿאַריז האָט דער ײִדישער פּען־קלוב געהאַלפֿן אַרויסגעבן ײִדישע ליטעראַטור, דער עיקר פּאָעזיע. אין די יאָרן 1953-1950 זענען דאָ דערשינען זיבן אויסגאַבעס⁵⁰ אין דער סעריע „ביכער פֿון ײִדישן פּען־קלוב“, פֿון אַזעלכע מחברים ווי ישראל⁵¹ אַשענדאָרף, אַברם זאָק, יצחק⁵² יאַנאַסאָוויטש צי חיים־לייב פֿוקס.

צווישן אַנדערע אויפֿטוען⁵³ פֿונעם פּען־קלוב קען מען אויך דערמאַנען די אַנטאַלאָגיע פֿון דער מאָדערנער ײִדישער ליטעראַטור⁵⁴ אין דער ענגלישער איבערזעצונג פֿון יוסף⁵⁵ לעפֿטוויטש וואָס איז אַרויס אין 1974 ווי דער ערשטער באַנד פֿון דער סעריע „אינטערנאַציאָנאַלע פּען־ביכער“. זי זעמט אַרום דערצייילונגען, לידער, עסייען און פֿראַגמענטן פֿון טעאַטער־פּיעסעס פֿון אַ פּאָר צענדליק ײִדישע מחברים.

פֿילצאָליקע ביכער זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן מיט דער הילף פֿונעם ײִדישן פּען־קלוב, ווי צום ביישפּיל די צוויי ערשטע זאַמלונגען פֿון אַברם סוצקעווער, לידער (וואַרשע 1937) און וואַלדיקס (ווילנע 1940), ווערק פֿון חיים³⁸ גראַדע, רחל³⁹ קאָרן, משה⁴⁰ בראַדערזאָן צי איציק מאַנגער. בהסכּם⁴¹ מיט דער הויפּט־אידעע פֿון פּען־קלוב צו אַנטוויקלען⁴² קאַנטאַקטן צווישן פֿאַרשיידענע ליטעראַטורן, האָט דער ײִדישער פּען־קלוב געשטיצט איבערזעצונגען פֿון דער וועלט־ליטעראַטור אויף ײִדיש. ער פֿלעגט העלפֿן ביים אַרויסגעבן זיי (די פּוילישע פּאָעמע פּאַן טאַדעוּש⁴³ פֿון אַדאַם מיצקיעוויטש אין דער איבערזעצונג פֿון דוד קעניגסבערג איז דערשינען⁴⁴ אין לעמבערג אין 1939 אַ דאַנק דעם ײִדישן פּען־קלוב) אַדער אַרגאַניזירט קאַנקורסן פֿון איבערזעצונגען מיט דער בעסטער ליטעראַרישער קוואַליטעט. אין יאָר 1937 האָט מען צום ביישפּיל צוגעטיילט פּרעמיעס⁴⁵ פֿאַר דער איבערזעצונג פֿון רוסיש

[סוף פֿון ד' 6]

אויף דער גאַנצער וועלט, ווי וועלט־מלחמה³⁸, וועלט־קריזיס. אַבער דער אַדיעקטיוו וועלטלעך³⁹ מיינט „ניט רעליגיעז“ : אַ וועלטלעכע שול, אַ וועלטלעכע באַוועגונג.

צו שליסן די מעשה⁴⁰ מיט וועלט, וואָס קען זיין בעסער ווי אַ ציטאַט פֿון פּירק־אַבות⁴¹, „די קאַפּיטלען פֿון די פֿאַטערס“, זעקס קאַפּיטלען פֿון דער מישנה⁴² וואָס נעמען אַריין קלוגע

ווערטלעך פֿון די תּנאים⁴³, די ײִדישע געלערנטע פֿונעם 1טן און 2טן יאָרהונדערט : אויף דריי זאַכן שטייט די וועלט – תּורה⁴⁴, תּפֿילה⁴⁵ און גמילת־חסדים⁴⁶. וואָס מע האָט פּאַראַדירט ווי : אויף דריי זאַכן שטייט די וועלט – געלט, געלט און געלט...

38. MILKHOME guerre/war 39. laïque/secular 40. MAYSE histoire/story 41. PIRKE-OVES Maximes des Pères/Precepts of the Fathers (Pirke Avot) 42. MISHNE Mishna 43. TANOYIM docteurs de la Mishna/rabbis of the Mishna, sing. תּנא TANE 44. TOYRE étude de la Torah/Torah study 45. TFILE prière/prayer 46. GMILES-KHASODIM bienfaisance désintéressée/disinterested acts of charity.

